

György Lajos

A magyar tudományosság és a magyar tanárképzés 1927. évi helyzete és jövő feladatai Erdélyben*

Az alábbi tájékoztatásnak az a célja, hogy figyelemébrehozta rámutasson az erdélyi magyarság jövőjének egyik leglényegesebb sarkpontjára, a tudományosság helyzetére s annak részletkérdéseire: a tudományművelés, a tudósnevelés és a magyar tanárképzés mulaszthatatlan megoldást követelő erdélyi sajátos feladataira.

Ezért vázolja e három terület jelenlegi helyzetét, a rá súlyosodó feladatokat, s végül a helyzetkép s a feladatsor alapján javaslatot tesz a legcélravezetőbb megoldásra.

I. Helyzetkép

1. Az erdélyi magyar tudományosság jelenlegi helyzete

Az elszakítás óta Erdélyben terjedelmében és belső értékében egyaránt figyelemreméltó szellemi élet bontakozott ki. Az aránylag kedvező helyzetben levő szépirodalom mellett bizonyos tudományos törekvések is merültek fel.¹ Erdélyben az 1919. január 1-től 1925. december 31-ig megjelent 1481 magyar könyvből 300 (20%) tudományos, illetve tudománynépszerűsítő jellegű.² Ez az adatsor magában véve is igazolja, hogy sok tudományos erővel és nagy munkakészséggel rendelkezik az erdélyi magyarság szellemi élete. Csakhogy ez a tudományosság nélkülözi egyrészt az erkölcsi és anyagi háttérrel, másrészt az erők egybefogását és irányítását szolgáló tudományos szervezet, a tudományos feladatok jól megfontolt számbavételét és az öntudatos célkitűzések rendszerét. Innen van egy egységes program keretein kívül elkallódó sok partikuláris törekvés, egybe nem ágazó sok szétszórt jelenség és célját nem látó sok egyéni kezdeményezés. Míg, ha ezek egy sajátos erdélyi feladatokat mérlegelő és kitűző intézményben tömörülnének, a rendszeres munka kívánatos nagy eredményeit termelhetnék s a magyarság kárára szolgáló szélsőséges szellemi törekvéseket hatásosan ellensúlyozhatnák. Az Erdélyi Múzeum-Egyesületnek még beláthatatlan időig tartó szándékos megbénítása miatt ma a tudományos feladatok megszervezésének és irányításának minden gondja az Erdélyi Irodalmi Szemlére (Kolozsvár, IV. évf. Szerk. György Lajos³) nehezedik, mely a leszakított területek egyetlen tudományos irányú és kritikai jellegű folyóirata. Feladatát ugyan céltudatosan látja és követi, de negyedévenként megjelenő szűk kerete közt még a célkitűzéseit is csak fogyatékosan tudja megvalósítani, annál kevésbé képes arra, hogy egymagában a speciális erdélyi tudományos feladatokat megszervezze és irányítsa.

Európa-szerte folyik napjainkban a tudományos feladatok megoldását intézményesítő szervezkedés.⁴ Sajnálatosan, egyet kell értenünk azzal a megállapítással, hogy a kolozsvári egyetem a múltban Erdéllyel szemben sem teljesítette feladatát.⁵ Most kisebbségi életünk nehezedik rá mulasztásainak pótlása. Az alábbiakból kitűnik, hogy ezek a feladatok (II. 1.) oly nagyarányúak és szerteágazóak, s egyszersmind nemzeti értékeinket annyira érintők, hogy mi is csak intézményes szervezetséggel (III. 1/a) tudjuk a kívánatos eredményeket biztosítani.

2. A középiskolai és az egyetemi oktatás hiányai tudományos és magyar nemzeti szempontból

A tudományos élet e helyzetképe főképpen abból a szemszögből mutatkozik szomorúnak, ha a jövőnket vesszük fontolóra. Ma még minden téren kiváló képzettségű, nemzeti és vallás erkölcsi alapon álló jószellemű magyar tudósok állnak rendelkezésünkre, de hátratekintve nem látjuk nyomunkba lépni a feladatainkat átérző, átvevő és kellő készséggel megvalósító jövő nemzedéket. Ennek oka a középiskolai és egyetemi oktatásunk. Mindkettőnek kétségbeesítő fogyatékosai vannak mind tudományos, mind pedig magyar nemzeti szempontból.

Az adatok egész tömege igazolja azt, hogy a kíméletlen románosítás a magas színvonalon álló magyar középiskolai oktatást a süllyedés és a bomlás állapotába kényszerítette. mellőzve e másutt összegyűjtött és részletesen felsorolt adatok⁶ felsorakoztatását, itt csupán a mi szempontunkból minden bajt feltáró magyar nyelv és irodalmi, történelmi és

földrajzi oktatás hiányosságaira utalunk.

A baj tulajdonképpen az elemi iskolában kezdődik, ahol a román nyelv erőttese miatt gyermekeink nem tanulnak meg folyékonyan olvasni és írni. A középiskola alsó tagozatán a magyar nyelvre ugyanannyi óra jut, mint a román nyelvre, itt tehát lényegesebb baj nincs. Legnagyobb sérelmünket és gondunkat az okozza, hogy a magyar nyelv nem tárgya a bakkalaureátusi vizsgálatnak, és ezért a tanultak összefoglaló átisméltése és felfrissítése elmarad. Sőt minél inkább közeledik a bakkalaureátusi vizsgálat, a magyar nyelv és irodalom annál inkább összeszorul s veszít jelentőségéből, éppen akkor, amidőn a tanultakat egységes képpé kellene tömöríteni és megrögzíteni.

Még nagyobb és az eddigi tapasztalataink szerint pótolhatatlan a hiány a történelmi oktatásnál. Az értelmesebb tanárok megpróbálnak minél több történelmi anyagot bevinni az alsó osztályok magyar nyelvi oktatásának tervébe az olvasmányok alapján, és a vallástanárok az egyháztörténelem keretében, de mindez hiányos, töredékes, csak egy-egy kimagasló történelmi alak körül lehetséges. Szerves, tudatosan összefoglaló, rendszeres magyar történelmi oktatás nem folyik. És valóban megrendítő a magyar tanulók magyar történelmi ismereteinek hiánya! Egy Bocskai, Bethlen Gábor, Pázmány, Rákóczi György, Rákóczi Ferenc nevét és történelmi szereplését (hogy csak a legnagyobbakat és a legközelebb állókat említsük), ha egyáltalában van valami sejtelmük róluk, a legkétségbeejtőbb módon zavarják össze és cserélik fel.

Ugyanilyen reménytelen a helyzet a földrajz tekintetében. A mai erdélyi magyar tanuló nem ismeri sem a régi, sem a mai Magyarország térképét, határait s általában földrajzi nevezetességeit. Csak annyit tud, hogy van a Tiszán túl egy kicsi lapályos ország, egy nagy folyó, a Duna s egy Budapest nevű főváros. Ami idő Európa földrajzának tanítása közben Magyarországra jut, az édeskevés, s ami a román történelem tárgyalása közben e tekintetben felmerül, az még kevesebb.

Tanulóink tehát rendkívül fogyatékos magyar nemzeti ismeretanyaggal kerülnek az egyetemre, ahol tanári, jogi, orvosi vagy gyógyszerészi pályákra készülnek elő. Azt sem szabad elfeledni, hogy vannak olyan magyar ifjaink is, akik állami líceumokban végzik el a középiskolai tanulmányaikat. El lehet képzelni, hogy ezeknek a magyar nyelvi, irodalmi, történelmi és földrajzi műveltségük majdnem a semmivel egyenlő.

Hasonlóképpen szomorú az egyetemi oktatásunk módszere és szelleme, amelynél szintén csak egy néhány egészen szembeszökő és kézzelfogható jelenségre utalunk. A fentiekből következik, hogy a magyar szakos tanárjelöltek mennyiségileg és minőségileg sokkal kevesebb ismeretanyagot visznek magukkal az egyetemre, mint amennyire tudományosan építeni lehet. Az egyetemi tanulmány tartama - s ez a másik súlyos körülmény - nem négy év, hanem három év. A kisebb középiskolai előkészület után tehát egy még szűkebbre szabott egyetemi tanulmány következik, úgy, hogy a magyar szakos tanárjelöltek nemhogy tudományos alapot nyernének, hanem a régi átlagos mértéknél is alacsonyabb felkészültséggel kerülnek középiskolai tanszékre. Mivel a kolozsvári egyetemen a magyar nyelvi és irodalmi tanszéket egy tanár tölti be, ez a hároméves ciklus alatt a legjobb akarattal sem képes hallgatóit a tudományos módszerbe bevezetni és főleg nyelvészetileg kiképzetlenül kell őket elbocsátania. Történelem és földrajz szakos tanárjelöltjeink a román egyetem céltudatos irányítása mellett Magyarország történelméből, földrajzából, s általában a magyar tudomány eredményeiből még az egyetemen sem szereznek annyi ismeretet, amennyit a régi magyar középiskola a tanulóknak nyújtott. A más szakos tanárjelöltjeink a középiskolában magukra szedett rendkívül fogyatékos magyar irodalmi, történelmi és földrajzi műveltséggel kerülnek majd felekezeti iskoláink katedráira. Kétségbeesés nélkül nem lehet a jövőbe tekinteni. Mi lesz a magyar szellemi oktatásunkkal ilyen készütségű és szellemű tanárok kezében, ha még a mai régi alapos képzettségű tanári testület sem tud annak nehézségein kielégítő módon átvergődni?!

A magyar tudományt mindig a magyar tanárság képviselte és vitte előbbre. A román egyetem nem csak jó magyar tanárt, de magyar tudóst sem nevel számunkra. Tanárjelöltjeink nem csak speciális tudományszakuk művelésére nem nyernek kellő felszereltséget, hanem természetesen arra nézve sem kapnak semmi irányítást, útbaigazítást és tudományos módszert, hogy mik Erdélyben a tudományos speciális magyar feladatai, s azokat hogyan kellene feldolgozni. Ez igazán nem is várható a román egyetemtől! Ha ezen valamiképpen mi magunk nem segítünk, néhány esztendő múlva teljesen elhalkul Erdélyben a magyar tudomány szava és szellemileg is rendkívül alárendelt helyzetbe kerülünk.

Hasonlóképpen sivár a kép ha a magyar értelmiségi osztályunk jövőjére gondolunk. Erdély jövő magyar orvosai, jogászai, gyógyszerészei stb. a magyar nemzeti szellemű műveltség és öntudat hiányosságával lépnek az életbe, ahol majd az erdélyi magyarság irányítása vár rájuk politikai, közgazdasági és kulturális téren. Tanulmányuk módszere és képzettségük szűk köre nem biztosítéka jövőnknek. Egyetemi éveik alatt sem a középiskolai fogyatékos ismereteiknek

pótlására nem kapnak módot, sem pedig szaktanulmányaik magyar vonatkozásainak (magyar alkotmány és jogtörténet, magyar orvostudomány irányai stb.) megismerésére nem nyernek alkalmat. A helyzet annyira szomorú, hogy ha a hézagokat be nem töltjük, idővel oda jutunk, hogy a nem magyar szakos tanáraink és más értelmiségeink számára irodalmi, nyelvészeti, művelődéstörténeti és - nem nagyítás! - magyar helyesírási tanfolyamokat kell rendeznünk.

3. Az erdélyi magyar középiskolai tanárság anyagi és szellemi helyzete

A magyar felekezeti középiskolák jelenlegi tanársága sem áll a tudományos és pedagógiai felkészültség kielégítő színvonalán. A háborús évek, majd az elszakítás óta eltelt esztendőök lelki deprimáltsága és anyagi nyomorúsága rendkívül megviselték e nemzetnevelő társadalmi osztályt. Anyagi helyzete sivár és bizonytalan. Szolgálati helyzete ingadozó, s munkakedve az egymásnak ellentmondó rendeletek tömkelege miatt elernyed. A középiskoláink vezetésében tapasztalható bizonytalanság, a "vak vezet világtalant" helyzet onnan van, mert nincs tanári közvélemény, s nincs tér és mód arra, hogy ez irányítólag megnyilvánuljon. A régi magyar Tanári Kör mintájára egy szövetségbe vagy egyesületbe tömörülés részint az állam részéről hiúsult meg, mely a felekezeti tanároktól az állami tanárok egyesületébe való belépést kívánta, részint a fenntartó egyházak részéről gördültek eléje akadályok, mivel félni lehetett, hogy ez alakulat működése az anyagi kérdések feszegetésében fog elsekélyesedni. További szomorú jelenség, hogy tanáraink pedagógiai kérdésekkel - a mindennap gépies munkáján kívül - elméletileg nem foglalkoznak, s e téren semmi gyakorlati irányítást nem nyernek. Pedig sehol sem olyan szükséges az elméleti és gyakorlati pedagógia művelése mint nálunk, a merőben pedagógiaellenes tanterv megjavítása és ellensúlyozása érdekében. De ha foglalkoznák is az erdélyi magyar tanár pedagógiával, hol publikálná erre vonatkozó gondolatait? Ilyen irányú folyóiratunk nincs, s napilapjaink természetesen az olvasóközönség s nem a tanárság szükségleteit tartják szem előtt. Ilyen helyzetben az a panasz is magától értetődő, hogy az erdélyi magyar tanárság nem tud a szaktudományával lépést tartani. Leszegényedett iskoláink tanári könyvtárai oly csekély jutalékkal rendelkeznek, amiből még az erdélyi folyóiratok és könyvek beszerzésére sem telik. A nyolc év óta tartó hermetikus szellemi elzártságban különösen a perifériákon élő tanárnak semmi kitekintése nincs a magyar és külföldi tudományosság utolsó tíz esztendejének új eredményeire, törekvéseire és felszínen levő problémáira. Tanáraink legnagyobb része nem csak kapcsolatát, hanem még fogékonyságát is elveszítette a tudományos kérdések iránt, akikben ez még megmaradt, azokat viszont az eszközök hiányossága csüggeszti el. Ezek után magunk között bizony beismerhetjük, van némi igazság abban, mikor az állami ellenőrző közegek a magyar felekezeti tanáraink képzettségét és iskoláink színvonalát kifogásolják.

E fejezetben még csak arra akarunk utalni, hogy középiskolai tanárainknak a nyelvismerete sem kielégítő. A magukra hagyatott és minden segítség nélkül tengődő egyetemi ifjaink sem élveznek semmi céltudatos támogatást. Ma az erdélyi magyar középiskolai tanárnak az államnyelven kívül tudnia kell a német és a francia nyelvet, hogy színvonalon tarthassa magát, és a fenntartó egyházak ne legyenek kénytelenek nemzeti és erkölcsi szempontból egyaránt káros idegen elemeket engedni be a magyar iskolába a magyar ifjúság nevelésére. A régi tanáraink hiányosságain már nemigen segíthetünk, de a jövő nemzedék nevelésénél ez elodázhatatlan szempont kell hogy legyen.

Céljainkat eddig úgy véltük elérni, hogy ifjainkat a magyarországi egyetemekre biztattuk. Bebizonyosodott azonban, hogy a magyar egyetemek számunkra szukreszcenciát nem nevelnek, mert ifjaink hazatérése elé leküzdhetetlen nehézségek torlódnak, s még ha a külföldi (olasz, francia) egyetemeken is szerzik meg diplomájukat, hazatérésük után az itthoni "libera practica" nehézségeibe ütköznek. A tanárnevelés kérdését tehát nekünk itthon, Erdélyben kell intézményesen megoldanunk, a mi speciális helyzetünknek és szempontjainknak megfelelően.

II. Feladatok

1. A magyar tudományosság feladatai Erdélyben

A magyar tudományosságnak megvannak a maga sajátosan erdélyi nemzeti feladatai, amelyeket csak Erdélyben lehet és kell megoldani. Nagy érdeke egyrészt a tudományosságnak, az általános magyar kultúrának és az erdélyi magyarságnak, hogy e feladatokat számba vegye, a rendszeres gyűjtő munkát megindítsa, s lépésről lépésre haladó célkitűzésekkel az eredményes munkát biztosítsa. Csak az így megszervezett munka adhat komoly tartalmat, színvonalat és öntudatot az erdélyi magyar szellemi életnek.

Az alábbiakban nagy vonásokban kijelöljük azokat a főképpen nemzeti vonatkozású tudományágakat, amelyeknek

céltudatos művelése a nemzeti becsület kérdése egyfelől, másfelől pedig a magunk jól megismerésének fontos érdeke. Az egyes tudományágakon belül jelezzük a legsürgősebben megoldandó problémákat is.

a) Magyar irodalomtörténet

A magyar irodalomtudomány ugyan egységes, földrajzilag el nem határolható tudományág, de mégis vannak olyan részletei, amelyek szorosan Erdélyhez kapcsolódnak. Szellemtörténeti szempontból szinte topográfiai pontossággal tisztázni kell, hogy mit adott Erdély a 16. század óta a magyar műveltségnek. Részleteiben ki kellene tehát hámozni a pontosan tisztázott adatokat, és megírni Erdély szellemtörténetét, mint kultúrfölényünknek abszolút bizonyítékát. Ez a kérdés oly nagy terület, amely több esztendőre szóló munkaprogramot foglal magába. Megíratlan még a mai napig is az erdélyi magyar időségi sajtó története, valamint kulturális tényezőinknek (iskola, egyház) befolyása az erdélyi magyar szellemi életre. A szellemi termékekből kell mélyre nyúló vizsgálatok útján tisztázni azt a megfoghatatlan problematikus valamit, amit keresünk, s amit erdélyi magyar léleknek nevezünk. Levéltárainkban és könyvtárainkban még egy sereg ismeretlen irodalomtörténeti adat rejtőzik, amit nekünk kell napfényre hoznunk, s úgyszintén a mi birtokunkban levő szellemi kincseket (unikumok, levelek, naplók, kéziratok) nekünk kell a magyar irodalomtudomány számára publikálnunk. Másrészt az irodalomtudománynak az is a feladatai közé tartozik, hogy rajta tartsa kezét a mai erdélyi magyar szellemi élet ütőerén. A kisebbségi szellemi élet minden vonatkozó adatának (könyv, hírlap, sajtótermék, előadások stb.) gyűjtése és leltározása, minden szellemi életmegnyilvánulás pontos feljegyzése és feldolgozása, egy erdélyi magyar bibliográfiai központ felállítása a gyűjtőmunka keretében - volnának a legközelebbi tennivalók annak érdekében, hogy kisebbségi életünk rendkívül lényeges adatait az elkallódástól megmentsük. Hiszen már is sajnálatosan érezzük nyolcesztendő, alig helyrehozható mulasztásunkat ezen a téren! Végül ide tartozik az elvi alapokon álló kritika beidegzése szellemi életünkbe, amelynek feladata egyrészt a józan tájékoztatás és irányítás a mai irodalmi zűrzavarban, másrészt ami több oldalról veszedelmes környezetünkben, örködés a nemzeti szellemű hagyományainkra.

b) Folklor (nyelvészet, néprajz, népművészet)

Erdély népnyelvi anyagának feldolgozása és nyelvszigeteinek felkutatása terén eddig is sokat tett a magyar nyelvtudomány. Mindamellet beható, rendszeres, a nyelv összes jelenségein átvezetett módszeres tanulmány kevés jelent meg. Számos nyelvszigetről van többé-kevésbé rendszeres és részletes ismeretünk, de még sok az üres folt, s a vázlatos ismertetések hézagai is kiegészítendőek. Néprajzi tanulmányaink és gyűjtéseink jó része a szorosan vett néprajz mellett a népnyelvi sajtóságok ismertetésére, népköltési adatgyűjtésre is kiterjeszkedik. Általában a néprajzi ismeretek terén jobb helyzetben vagyunk, mint a nyelvjárások ismerete terén. Különösen Kalotaszeg és a Székelyföld behatóan fel van dolgozva. De ezen a téren is vannak szakadékok, üres foltok, pótlendő hiányok.

Első és legfontosabb feladat volna az eddig végzett részletkutatást extenzíve és intenzíve kiszélesíteni. Föl kell tehát kelteni az érdeklődést a folklor iránt az ifjabb nemzedékben, az egyetemi, a teológiai és a tanítójelölt ifjúságban. Megfelelő szakkönyvtár segítségével szakszerű tájékoztatást és ösztönzést kellene nekik nyújtani. Az ilyen szellemben nevelkedett papság, tanárság és tanítótság végezhetné csak el e nagy nemzeti feladatot. Ki kellene mélyíteni továbbá a gyűjtést, hogy abban ne csak egyik-másik szempont érvényesüljön, hanem a néplélek mindenféle megnyilvánulása egyenlő alapossággal megfigyeltessék, nyelv, költészet, népművészet, hitvilág, világnézet és ethosz tekintetében egyaránt. Hogy mi is elmondhassuk a finnekkel és szászokkal, hogy nincs olyan apró közmondásunk, találós mesénk, néphagyományunk stb., amely könyvben feljegyezve, összegyűjtve ne volna. Különösen kellene követnünk a szászok példáját, akik kifogástalan tudományos munkát végeztek e téren s megmutatták, hogy kisebbségi helyzetben milyen fontos érdek a népi sajtóságok megmentése.

A másik feladat a folklor terén a bűvárlat kiterjesztése a még teljesen ismeretlen területekre. A tennivalók serege tárul itt elénk. Folklor szempontjából (nyelv, népművészet, mesék, mondák stb.) felkutatlanok még Erdély következő területei: Máramaros megye magyarlakta vidékei, Ugocsa majdnem egészen, Szatmár megye kevés kivétellel, a Szilágyság jó része, Kolozsvár és vidéke, a Mezőség, Aranyosszék, Szolnok-Doboka egész területe, Beszterce-Naszódban Magyar-nemegy, Sófalva, Zsejk. Kolozs megyében Hídalmás, Felső- és Alsószóvat, Köbölkút, Vajdakamarás, Kolozs stb. Maros-Tordában Mezőbánd, Marosvécs, Disznajó, Görgényszentimre és vidéke, s úgyszólván az egész Maros-szék. Torda-Aranyosban Mezőbodon, Marosdécse, Bogád, Szentlászló, Alsójára. Kisküküllőben Radnót, Kerelőszentpál, Dicsőszentmárton, Erzsébetváros stb., Nagyüküllőben Kóbor, Hévíz stb. Brassó megyében Barcaújfalu, Krizba stb. Továbbá Fogaras, Déva és vidéke, Rákosd, Pusztakalán. Alig ismerjük a csíki és a gyimesi nyelvjárást is.

Új és halaszthatatlan feladat volna bűvárlat számára a moldvai és bukovinai csángóság számbavétele, alapos

áttekintése nyelvi és néprajzi tekintetben, s általában az eddigi ottani szórványos és felületes kutatások kimélyítése és kiszélesítése.

Mivel a nép nyelvében, társadalmi és magánéleti szokásaiban, viseletében, világnézetében hitvilágában, népművészetében él, s mindezek fölött pedig abban hogy e sajátosságának eredeti, mástól megkülönböztető voltának tudatában van, azért ezt a sajátosságot, eredetiséget minden eszközzel és intézkedéssel féltékenyen őrizni és biztosítani kell. A végső cél tehát, amely a gyűjtés és a feldolgozás munkáját követné: tudatossá tenni az erdélyi magyar néplélek sajátos magyar vonásait. A kisebbségi helyzet parancsolólag követeli, hogy e pusztulásnak kitett vonások gyűjtésével siessünk.

Tudományos feladata volna az erdélyi magyar nyelvészeti munkásságnak, a "hucul" és "gegeuc" kérdés. A bukovinai hucul néptöredék alighanem elszlávosodott maradvány a Kárpátoktól keletre hajdan oly erős besenyő-kun népből. Viselete, nyelve, szokásai kellő tanulmányozás után talán a székely eredet kérdésére vethetnek új világot a székely őseredet kiindulási pontjaként felvethető török népiség révén. A gegeucokban is valami besenyő-kun töredéket látunk, amely ma már eltűnően van a besszarábiai románság közt. Fő fészük a Galac-Cetatea Alba vasútvonal mentén fekvő nagy és szép Ciadar-Lunga község könnyen hozzáférhető, s több szempontból való áttanulmányozása hasznára lehet a székely és a moldvai csángómagyar eredet ismeretének. Külön képzett szakemberekkel kellene továbbá bejártnunk és tanulmányoztatnunk az egyes vidékek román nyelvjárását. Ezekből sokszor lehet fontos településtörténeti, magyar vagy más nyelvi eredetű elemeket gyűjteni. Pl. Alsófehérben, Gyulafehérvár- "Balgrad" vidékén olyan érdekes hálálkodási formulákat, szavakat használ a falusi oláh nép, amelynek szláv vagy magyar eredete nyomban felismerhető. Ezekről a román nyelvészeti még egyáltalában nem nyilatkozott s lehet, hogy nem is fog soha. Érdekes feladat volna kimutatni a moldvai származású népies román írók műveiben a csángómagyar eredetű elemeket. Szintén nekünk kellene felkutatnunk Hátszeg, Fogaras és Karánsebes vidékének oláh nyelvében gyanítható besenyő-kun elemeket.

A nyelvkeveredés és a -fertőzés veszedelme azt is megköveteli Erdélyben a magyar nyelvészettől, hogy a nyelvi öntudatot emelje és tisztaságának féltékeny őre legyen. Ezért népszerű kiadványokkal állandóan ébren kellene tartania a nyelvi érdeklődést s nevelni a széles rétegekben nyelvünk öntudatos szeretetét.

c) Magyar kultúrhistoria

Bátran elmondhatjuk, hogy művelődés- és művészettörténet tekintetében Erdély teljesen feldolgozatlan terület. Pedig alig van még egy olyan magyar sziget, amelynek kultúrhistoriai szempontból hozzá hasonló gazdag emlékei volnának. A ránk szakadt helyzet most már elodázhatatlanná teszi azt a kötelességet, hogy műveltségünk beszélő emlékeit a végső pusztulástól megmentsük. Itt elsősorban mentésről, tehát szorgos gyűjtőmunkáról van szó. A feldolgozás egy későbbi nyugodt időnek lenne a feladata. Éppen ez emlékek támogatásával lehet a világ közvéleménye előtt reprezentálni azt a tételt, hogy Erdély sajátosan magyar kultúrterület, mely a múltban a nyugati kultúrának kiegyenlítő és végső állomása volt. Bűnös könnyelműség volna, ha e nemzeti szempontból mulaszthatatlan kötelességet azonnal nem teljesítenők. Itt főképpen a következő feladatok tárulnak elénk.

Településtörténeti kutatásokat kellene folytatni: hol telepedett meg a magyarság a határok pontos kijelölésével, hol marad meg, s hol jött helyébe más nép. A román kontinuitás elméletét tudományosan le kell rombolnunk. A megtelepedett magyarság alkotásai a középkorban: egyházi intézményeink és a teljesen összegyűjtetlen román stílusú, tehát a nyugati kultúrhatást bizonyító templomok felkutatása és leírása. Címeres emlékek gyűjtése és az erdélyi templomi freskók gondos összehordása. A szű és a tűz pusztításainak kitett mennyezetdíszítések összegyűjtése. Az 1540-1740 közti időből kb. 40 ilyen emlék van Erdélyben, s ha ezeket sürgősen össze nem gyűjtjük, 20-25 év alatt teljesen elpusztulnak. Gyűjteni kell az erdélyi szobrászat emlékeit (templomok címeres kapui, gyámkövei stb.). Összegyűjtendők továbbá a háborútól erősen megtépzott kisplasztika emlékei, az elpusztultaké még most pótolhatók az egyházak levéltáraiból. Egyike a legsürgősebb feladatoknak a pusztulásnak veszedelmesen kitett faragványok és bútorok összegyűjtése (faragott oszlopok, kórusok, pulpitusok stb.). Nagy érdekünk a világi építészeti emlékeink összehordása: a kastélyok, udvarházak, kúriák. Ezeket egyrészt megeszi a földreform, másrészt a magyar birtokosság tervszerű tönkretétele által idegen kézbe kerül, s így pusztul el. Legalább tehát fényképekben, alap- és részletrajzokban meg kell mentenünk. A székely és magyar területeken levő és szemünk előtt pusztuló régi típusú városi házak is összegyűjtendők. Feladatunk továbbá a mesterség, háziipari eszközök és a díszítőművészet emlékeinek gyűjtése. Semmi gondot nem fordítottunk a múltban az egészen sajátos magyar típusú és történeti emlékü hidak összegyűjtésére, a történeti emlékü sírok, sírkövek, sírfeliratok felkutatására és összeírására. Ide tartozik ezeken kívül, a hímezések, templomi edények, az ötvösség emlékeinek, továbbá a történeti helynévmondák, népmondák, határnépmondák gyűjtése.

Általában az új uralom minden téren pusztulással fenyegeti magyar hagyományainkat és történeti emlékeinket. Ezért jól megszervezett munkára van szükségünk, hogy a legbecselesebb emlékeinket minél rövidebb idő alatt a magyar kultúrhistoria számára megmentsük.

d) Magyar történelem

A történelemtudomány művelésénél nincs elsőbbangú és nemzetibb feladat ma Erdélyben. Itt van az ideje annak, hogy az erdélyi történelem minden homályos részlete megvilágíttassék, a történelmi források kiadassanak, vagy legalább is kiadásra előkészíttessenek, és a levéltárak történeti értékű anyaga összehordassék. Különösen fontos volna a román kézre jutott városi levéltárak feldolgozása, amelyek máris szomorúan kallódnak. A munkát céltudatosan úgy kellene irányítani, hogy annak eredménye végül Erdély történetének kimerítő és tudományos megírása legyen. Gondoskodni kellene ennek francia és német kiadásáról is. Ezt azonban Erdély kultúrhistoriájának alapos ismerete nélkül megírni nem lehet, tehát ebből a szempontból is fontos a c) pont feladatainak végrehajtása. Népszerű formában a nagyközönség számára is meg kell írni Erdély történetét, s általában gondoskodni kell a szélesebb rétegekben a magyar öntudatot és nemzeti érzést nevelő szépen megírt történelmi munkák kiadásáról.

A tapasztalat azt bizonyítja, hogy Erdélyben a történelmi szellemet a monográfiák nagymértékben felkeltik. Az egyes egyházak története, a nagynevű alapító püspökök, politikusok stb. életrajzai mind megírásra várnak. És ilyenekben Erdély nagyon gazdag, megírásukhoz kellő anyag áll is rendelkezésre. Ide sorozandók az írók is. Ezek egyben vagy legalábbis nagy részben közéleti vezető emberek, így életrajzuk kortörténelem is egyúttal. E körbe tartoznak az egyes fejedelmek monográfiái. Tanácsos volna minél nagyobb számmal íratni család- és várostörténeteket Erdély magyar múltjának feltűntetésére. Figyelemmel kell lenni arra, hogy Erdély újabbkori történelme (1700 óta) majdnem teljesen feldolgozatlan, pedig éppen ez a korszak sok tanulságot rejt Magyarország újabbkori történetéhez is. Tudományos szempontból különösen két fontos kérdésnek kellene foglalkoztatnia az erdélyi magyar történetkutatást: az egyik a székely kérdés megoldása, a másik a román kontinuitás elméletének megcáfolása. Arra kell továbbá törekednünk, hogy a román történelemben abszolút tudományosan járatos tudósokat neveljünk, akiknek segítségével a román történetírás meséit a külföld előtt perhorreszkálhassuk. A nagy lendületet vett magyarországi történetírásnak is égető szüksége volna ilyen erdélyi segítségre, mert e nélkül programját megvalósítani nem tudja.

e) Magyar földrajz

A román iskolai tanterv a irodalom és történelem tanítása mellett igen nagy gondot fordít a földrajzra, amelyet nemzeti tárgyként tanítat. Eszköz ahhoz, hogy tanulása által a kisebbségek elveszítsék faji öntudatukat, s minél előbb bekerüljenek a dákoromanizmus karjai közé.

Hogy milyen gondot fordítanak a földrajz oktatására, mutatja a kolozsvári egyetem földrajzi intézetének szervezete. A magyar uralom alatt a kolozsvári egyetemen előbb egy pángermán volt katonamérnök (Terner), utána a nagyhírű Cholnoky professzor egy asszisztenssel látta el a katedrát. Jelenben két nyilvános rendes tanár, egy berendelt középiskolai tanár, két asszisztens, egy kartográfus és laboránsok dolgoznak. Ezekhez vehetjük még De Martonne francia egyetemi tanárnak évenként megismétlődő kollégiumait is. Hogy ki ez a De Martonne, elég azzal jellemeznünk, hogy a béketárgyalások alatt a háttérben az ő felügyelete alatt készültek el azok a térképek, amelyek alapján a trianoni határt megállapították. Az egyik nyilvános r. tanár, Merutiu, a volt kolozsvári magyar egyetemen tanult, de román érzelmei és tettei miatt kénytelen volt a Regátba szökni. A berendelt iskolai tanár, Opreanu, feladata, hogy a székelység emberföldrajzát és települését tanulmányozza, természetesen azzal a kimondott céllal, hogy bebizonyítsa a székelyek román eredetét. Kutatásainak egy része román és francia nyelven napvilágot is látott.

Hasonló a helyzet a bukaresti egyetemen is. A Mehedinti, Burca-Murgoci egyetemi tanárok így jellemzik a magyarokat: "A magyarok turáni népfaj, de annyira keveredtek a románokkal, hogy ázsiai jellegű vonásaik nem ismerhetők fel. A székelyek nyelvük után ítélve, a magyarokkal rokonok." (Mehedinti: *Románia*. 204-205.) A magyarok egymillió lelket számlálnak (se több, se kevesebb rólunk, ellenben a székelyekről, mint más népfajról emlékezik meg, akik a román népviseletet hordják, élénk, lelkesedő, gyáva és hamar csüggedő nép) (Burca-Murgoci: *Románia*. 126.). Ezeket tanulják magyar egyetemi hallgatóink Románia egyetemén. Még ugyan ez lenne a kisebb baj, de féltő, hogy fiatalságunk, nem tudván kellő kritikával fogadni a hazugságokat, beviszi középiskoláinkba is, s ott mételyezi meg tanulóinkat.

Nekünk, erdélyi magyaroknak fel kell vennünk a harcot magyarságunk és faji öntudatunk megőrzése végett, s tudományosan is szembe kell szállnunk ezekkel az ámításokkal. Nincs sok idő a gondolkozásra, cselekednünk kell. Legsürgősebb teendőink közé tartozik az egyetemi hallgatók részére olyan földrajzi előadásokat tartani, ahol

megismerheti faját és hazáját. Erősen fel kell kelteni bennük azt a tudatot, hogy minden földet, ahol magyarok laknak, hazájuknak érezzenek és éreztesse másokkal is. Példát vehetünk a románoktól, akik ma is Isztriát, Morvaországot, Görögországot és Oroszországot a Kaukázusig úgy tanítják, mint románlakta területeket. Arra nincsenek tekintettel, hogy pl. Isztriában, csak 2000 szénégető román lakik. Másik fontos feladat volna az, hogy a földrajz szakos tanárjelöltjeink egyoldalú egyetemi oktatását mi ellensúlyozzuk, illetőleg pótoljuk, rendszeres előadások és szemináriumi gyakorlatok tartásával, továbbá tervszerű földrajzi kirándulások rendezésével. Szaktudósokat kellene kiképeztetnünk a román földrajzi irodalom ellenőrzésére és cáfolására.

Végül Erdélyben a magyar földrajz tudományra a következő tudományos feladatok hárulnak: az *Erdélyi kalauz* megírása, a Hargita földrajzának kidolgozása, a székelység emberföldrajzi leírása, és a mai napig is megíratlan Erdély földrajzának elkészítése.

f) Természettudományok

A természettudományok terén is nyílik számunkra egy-két nemzeti feladat. A földtan, állat- és növénytan foglalkozék a magyarlakta vidékek leírásával. Itt elsősorban a Hargita jöhet számításba, amely a 70-es évek óta tudományos kutatásnak nem volt alávetve. Szép téma volna a Székelyföld borvízlelőhelyeinek részletes felvétele és tudományos feldolgozása. Általában minden lehető téren arra kell törekednünk, hogy a magyar tudománynak múltban megszerzett szupremációját Erdélyben fenntartsuk, azt az új nemzedékre is átruházzuk, s főképpen a bennünket érdeklő kérdések megoldását, illetőleg ellenőrzését esetleges téves irányba terelését ne hagyjuk az ellenséges érzelmű tudományosságra.

g) Archeológia

Az archeológia nem hagyható figyelmen kívül a mi szempontunkból. Ennek a tudományágnak arra kell törekednie, hogy ásatásait településtörténeti szempontból folytassa, s így támogassa a történeti és nyelvészeti kutatást.

h) Tudományos kapcsolatok

Az erdélyi magyar tudományosságnak az egyetemes magyar tudományossággal való szoros együttműködésén kívül kapcsolatot kell teremtenie az erdélyi szász és román tudományos élettel. Figyelemmel kell kísérni a szász nyelvjárási tanulmányok eredményeit, amelyek gyakran érdekes adalékokat nyújtanak az erdélyi magyar művelődéstörténethez s a településtörténeten kívül még a magyar nyelvkincs etimológiájához is. A szász történelmi kutatásokat azért kell figyelni, hogy magyarelles támadó megállapításait azonnal megcáfolhassuk, mert a német nyelv révén rendkívül sokat ártnak nekünk. A szász intézmények történetét és szellemét saját szervezkedésünk érdekében volna hasznos tanulmányoznunk.

A román tudományosság és szellemi élet figyelése és ellenőrzése speciálisan erdélyi feladat, mert a román nyelv helyhez kötött elterjedtsége miatt nem lehet várni, hogy az anyaország tudományos körei minden oldalról szemmel tarthassák. Nyelvészeti eredményeiket főképpen azért kell állandóan figyelni, mert sok tudomásul veendő adatainknak mindig van politikai vagy polemikus korollárium, s így sok megcáfolandó anyagot nyújtanak. A román nyelvészetben ezért is, meg azért is kellene szakképzett magyar tudósokat neveltetnünk, mert a moldvai és bukovinai csángó véreink nyelvének eredményes tanulmányozása a román nyelv ismerete nélkül nem lehetséges. Azonkívül is a román nyelv sok érdekes ellenünk fordítható adatot tud a kezünkbe szolgáltatni. Történelmi szempontból sem kisebb a feladat. Gazdag történelmi kiadványaik és könyveik évenként egy egész sereg elkönyvelni vagy cáfolni valót ontanak a magyar történelem elé. De minden tudományágban (földrajz, művészet- és művelődéstörténet, jogtörténet stb.) állandóan ellenünk törnek és fölényesen gúnyolódnak velünk. Gyámoltalanság ezeket szó nélkül hagyni, és hasonlóképpen eltérni napilapjaiknak a román és a külföldi közvéleményt megtévesztő rágalmaikat (pl. a székelyek elmagyarosított románok). Mindezeket ôk francia nyelven is megjelentetik s propaganda célra is felhasználják ellenünk. Tehát komolyan kell venni ezeket és ellensúlyozásukról gondoskodni kell.

2. Tudósnevelés, tanárképzés és öntudatos értelmiségi osztály előkészítése

Az előbbi pontban felsorolt feladatok megoldása irányában kell megszerezni a mai erdélyi magyar tudósok munkáját, ha tényleg azt akarjuk, hogy tudományosságunk ne veszítse el az élettel, főképpen a kisebbségi helyzetünk érdekeivel való kapcsolatát. Másrészt ránk nehezedőnek érezzük azt a kötelességet, hogy pótoljuk az egyetemi oktatásnak a hiányosságát a magyar nemzeti és a magyar tudósokképzés szempontjából. Ezért foglalkoznunk kell a tehetséges és

tudóshajlamú tanárjelöltjeinkkel, és kitapogatni, kinek melyik tudomány szakmára volna nagyobb hajlandósága. Azután be kell vezetni az illető tudomány szakmába, tájékoztatni annak területén, végigkalauzolni irodalmán, kioktatni módszeréről, s kijelölni a megoldandó problémákat. Az egyetemi évek alatt rendszeres irányítás mellett így nevelhetnénk magunknak céljukat öntudatosan látó irodalomtörténészeket, esztétikusokat, nyelvészeket, folkloristákat, történettudósokat, kultúrhistorikusokat, közgazdászokat, statisztikusokat, bibliográfusokat, politikusokat s általában szaktudósokat a kisebbségi élet minden területére. Nevelhetnénk olyan tudósokat, akiknek speciális feladatuk volna a magyar és román irodalom, nyelv, történelem, földrajz és művelődési határok tisztázása, s akiknek segítségével ellensúlyozhatnánk az ellenséges érzelmű tudományosság ellenünk irányuló propagandáját. Az ilyen irányítás alatt levő s jól előkészített fiatal erőkből kiválogathatók azokat, akiknek továbbképzése az egyetemi évek lejárta után magyarországi vagy külföldi egyetemeken kívánatos volna. Ha csak minden iskolában két ilyen szakképzett, komoly tudományos tartalmú tanárt állíthatunk, rendkívül jótékonyan befolyásolhatjuk az illető tanári testületek közszellemét, s emelhetjük magának az iskolának a színvonalát is, nem is szólva arról a magasabb érdekről, ahol az erdélyi magyarság szellemi presztízsébe kapcsolódik.

Tudjuk azonban, hogy minden tanárból nem lehet tudóst nevelni. Hiszen évenként alig 1-2% ilyen hajlandóságú erő választódik ki, egy-egy nagy tanuló tömegeből. De az átlagos tehetség is kiképezhető hasznavehető és fáradhatatlan adatgyűjtővé, amire a fenti feladatsorunk szempontjából szintén gondolnunk kell. Ez is azonban csak úgy valósítható meg, ha kellő irányítás mellett tanárjelöltjeink nevelésére befolyással lehetünk. A tanárképzésnek a végső célja azonban az, hogy a tanárjelöltből jó tanár legyen. Mi nem érhetjük be egy idegen szellemű állami felkészítéssel. Nekünk a felekezeti iskoláink számára alapos képzettségű, a magyar kisebbségi kulturális és szellemi feladatokra öntudatosított, valláserkölcsei alapokon álló ideális nevelőkre van szükségünk. Mi azt akarjuk, hogy gyermekeinket a legjobb és a legmodernebb pedagógiai eljárással olyan szellemű tanárok neveljék fel, akiknek a magyar jövő lelkük aggodalmas gondja. Nekünk olyan tanárookra van szükségünk, akik a jövőben is elítéltek lesznek a magyar társadalomnak, irányítói és vezetői minden kulturális feladatunknak, s akik bármilyen összehasonlításban is megállják a helyüket. Csak így emelhetjük fel iskoláinkat mai elesettségükből, s csak így biztosíthatjuk Erdélyben a magyarság jövőjét. Mindezt azonban csak úgy tudjuk megvalósítani, ha megtaláljuk azokat a módokat, amelyek útján a magyar tanárképzés irányításába beavatkozhatunk (l. III. 1/b).

Minekünk azonban mindig az egész életünket felölelő programot kell kidolgoznunk. Gondolnunk kell tehát a jövő erdélyi magyar jogászaira, orvosaira s más magyar értelmiségi erőire. Ezekhez is hozzá kell férköznünk, hogy műveltségük szemmel látható hézagait betölthessük, s olyan irányban legyünk rájuk befolyással, hogy helyüket szilárdan álló s a magyarság politikai, gazdasági s kulturális érdekeiért kellő felkészültséggel és öntudatossággal harcoló vezetőivé váljanak népünknek.

3. A tanárság szellemi színvonalának megjavítása

Saját és gyermekeink érdekében gondolnunk kell a jelenleg működő tanárság szellemi színvonalának a megjavítására is. Fel kell ébresztenünk szunnyadó tudományos érdeklődésüket. Lehetőséget kell találnunk arra, hogy a magyar tudományos társaságok és intézetek könyv- és folyóirat kiadványai az erdélyi magyar középiskolák tanári könyvtáraiba eljussanak. Módozatokat kell kigondolnunk arra is, hogy egyeseknek tudományos igényei bizonyos korlátok között kielégíthessenek. Az érdemeseket néhány hónapos magyarországi és külföldi tanulmányútra küldhetnők, és a nagyobb tömegeket évenként csoportos kirándulásra vihetnők látóköriük szélesítésére. Ez utóbbinak programját a következőképpen gondoltuk el. A 20 középiskolánk (beleértve Bánát és Szatmár vidékét is) minden tanári testületéből évenként felváltva egy-egy tanárt vinnénk kirándulásra, illetőleg három heti tanulmányútra. Ehhez járulna két vezető, egy művészettörténész és egy földrajztudós. Négy esztendőre a program a következő volna: 1. év: Kolozsvár, Budapest, Venezia, Firenze, Róma, Napoli, Budapest, Kolozsvár. - 2. év: Kolozsvár, Budapest, Venezia, Milano, Alpi-tavak (l. Maggiore), Luzern, Zürich, Innsbruck, Wien, Budapest, Kolozsvár. - 3. év: Kolozsvár, Budapest, Venezia, Genova, Riviera, Lyon, Paris, München, Wien, Budapest, Kolozsvár. - 4. év: Kolozsvár, Budapest, Wien, München, Köln, Amsterdam, Berlin, Leipzig, Budapest, Kolozsvár.

Évenként egyszer vakációban tanáraink számára kurzusokat is rendezhetnénk Kolozsvárt bizonyos, éppen legszükségesebb tárgykörök rendszeres és tudományos feldolgozásával, úgy amint a szászok Nagyszebenben és a románok Vălenii de Munteban ezt minden évben megteszik. Továbbá egy egységes szerves magyar kultúrprogram megalkotása, iskolai, tanári, nevelői, közvélemény kialakítása érdekében egy pedagógiai folyóiratot kellene indítani. Csak hamarjában is rendkívül gazdag programot lehetne részére összeállítani. Íme néhány fontos pont: a magyarság kultúrprogramja általános elveinek és kereteinek kitűzése. Az iskolafenntartás anyagi, a vezetés, ellenőrzés, felügyelet szellemi kérdései. A tanárképzés, a tanári szakreszcencia biztosítása. A még mindig sok tárgyból hiányzó tankönyvek írásának megbeszélése és a meglévők bírálata. A módszer kérdése, az iskolai élet belső rendjének és működésének

kérdései. Rendtartás. A tanulók létszámának a biztosítása. A propaganda elvei és módjai a nép között az iskola megkedveltetése érdekében stb. Ezt igazán meg kell tennünk, mert szinte szégyellnivaló, hogy a kicsi számú szászág élesebb figyelemmel kíséri és ismerteti a kormány iskolai törvényjavaslatait és elveit, mint mi, a sokkal nagyobb számú magyarság.

III. Megoldás

Javaslat a magyar tudományosság, tanárképzés és magyar értelmiségi osztály nevelése érdekében

A fenti törekvéseket és feladatokat csak intézményesen lehet összegezni, végrehajtani és megoldani.

Ennek egyetlen módja volna Kolozsvárt egy olyan intézmény felállítása, amely két szervet egyesítene magában: a) tudományos intézetet és b) főiskolai internátust.

a) Tudományos intézet

A tudományos intézet szerve, letéteményese, kezdeményezője és végrehajtója volna a II. pont alatt részletezett erdélyi magyar tudományos feladatoknak. Benne a szükségeshez képest kiválasztott tudósok és asszisztensek végeznék tervszerű beosztással a gyűjtő, rendszerező és feldolgozó munkát. Magához kapcsolná Erdély valamennyi magyar tudósát, akiket beszervezne a tervszerű munkába. Megalakítaná maga mögé a Magyar Tudomány Erdélyi Barátainak Egyesületét, hogy ezáltal a társadalom érdeklődését is bevonja a tudományos munkába.

A tudomány művelésén, feladatainak számbavételén és problémáinak megoldásán kívül legfőbb gondja volna az egyetemi hallgatók tudatosítása a sajátos erdélyi magyar tudományos feladatokra. E célból bevezetné őket az egyes tudományok gyűjtő- és feldolgozó munkájának módszerébe. A programba vett tudományok művelésére szakkönyvtárat és adatgyűjteményeket rendez. Volnának ennek pl. ilyen gyűjteményei: folklór, történelem, kultúrhistoria, a kisebbségi szellemi élet statisztikája stb. Különös gondot fordítana az erdélyi iskola ügyre. Ennek hét esztendei anyagát összehordaná, minden mozzanatát figyelemmel kísérrné és pedagógiai folyóiratot adna ki a II. pontban megjelölt céllal és programmal.

Nyári főiskolai kurzusokat rendezne tanárok és művelt érdeklődők számára tudományos kérdések köréből, télen pedig szabad líceumi előadásokat szervezne Kolozsvárt és Erdély nagyobb városaiban.

Közvetlen kapcsolatokat létesítene a magyarországi tudományos társulatokkal, intézetekkel, valamint a külföldi magyar intézetekkel. Támogatná őket és az egyes szaktudósokat a szükséges erdélyi tudományos adatok beszerzésével, esetleg kooperálna egyes tudományos kérdések megoldásában. Rajta tartaná szemét az erdélyi román tudományosságon, eredményeit közvetítené Magyarország felé s a magyarság rovására történt megállapításainak ellensúlyozásáról gondoskodnék. Külföld felé az erdélyi magyar érdekek propagandáját vezetné.

Tudományos munkássága eredményeinek közlésére rendelkezésére állna egy folyóirat (Erdélyi Irodalmi Szemle), a kisebb tanulmányokra egy füzetes vállalat (Erdélyi Tudományos füzetek), adat- forrásközlésre és nagyobb összefoglaló munkákra egy könyvvállalat (Erdélyi Tudományos Könyvtár).

Ez az intézet befelé működne, s mint nyilvános szerv egyelőre szerepelni nem óhajtana, amíg meg nem találná a román államtól meg nem háborítható megfelelő formáját. E csendes működését a főiskolai internátus kerete biztosítaná.

E futólagos vázlat talán nem meríti ki e tudományos intézet összes tennivalóit, de mindenesetre feltűnteti megvalósítás esetén mérhetetlen nagy fontosságát.

b) Főiskolai internátus

A főiskolai internátus elsősorban a tanárjelöltek érdekeit szolgálná, de bizonyos feltételek mellett nyitva állana minden más szakos magyar egyetemi hallgató előtt. Szervezetében és céljában a Budapesti Eötvös Kollégiumot venné mintául. Kb. 30-50 egyetemi hallgató részére lenne berendezve, akik részben ingyenes, részben kedvezményes, részben fizetéses helyekre a középiskolát végzett erdélyi magyar ifjak legtehetségesebbjeiből lennének kiválasztva. Kezünkben csak úgy tudjuk tartani őket, ha anyagilag lekötjük, s intenzív munkára csak úgy foghatjuk őket, ha

minden anyagi gondtól mentesítjük. Ezt az internátust modern berendezésűnek képzeljük, kétszemélyes tanulószobákkal, kifogástalan ellátással.

Az internátus élén álló igazgató, aki egyszersmind az intézetet is vezetné, szellemi, erkölcsi és anyagi gondviselője lenne az ifjúságnak. Egy felügyelő bizottság segítségével gondoskodnék 3-4 tanári állás szervezéséről, a szükségleteknek megfelelő óraadó tanárok alkalmazásáról és nyelvmesterek beállításáról. Összhangba hozná az internátusi munkát az egyetem és a tudományos intézet munkájával.

A hallgatók kötelező órarendi beosztással rendszeres oktatásban és szemináriumi munkában részesülnének. Ez az oktatás egyrészt korrepetálás volna, tehát támogatása az egyetemi tanulmányaik sikeres elvégzésének, másrészt azonban gondoskodás történnék módszeres tudományos kiképzésükről a gyűjtő- és a feldolgozó munkában az előbbi pontokban kijelölt szempontok szerint. Természetesen az igazgató a tanári szükreszcenciát is szükségletnek megfelelően irányítaná, s arról is gondoskodnék, hogy minden tudományszakra szükséges erő képeztesék ki. Az igazgató a saját megfigyelése és a tanári testület véleményezése alapján évenként javaslatot tenne a tanulmányaikat végzett jelesebb hallgatók külföldi továbbképzéséről. Ilyen módon ifjúságunkat itthon tudnók tartani, vérvesztéséget jelentő kiözönlésüket meg tudnánk akadályozni, a támogatás nem veszne kárba, s főképpen céljaink szerinti értelmiségi osztályt nevelhetnénk.

A korrepetáláson, tudósképzésen kívül különös gondot fordítana az intézet a nyelvtanulásra. Született idegen nyelvmesterek volnának alkalmazva. Azonkívül az intézet tagjai nyári vakációban elküldetnének olyan belföldi vagy külföldi környezetbe, ahol nyelvismereteiket tökéletesíthetnék. Másokat viszont a tudományos intézet érdekeit szolgáló gyűjtőmunkára használná fel a vezetőség.

Az internátus vezetőségének a figyelme kiterjedne arra is, hogy az ifjúság a kisebbségi élet minden területén a kellő tájékozottságot megszerezze, egyházának szervezetével és érdekeivel készülsége összhangban álljon s a társadalmi művelt modort is elsajátítsa. Ebbe a nevelői munkába igyekeznénk bevonni az intézeten kívül álló magyar egyetemi hallgatókat is, akiknek számára bizonyos időközökben rendszeres előadásokat tartanak. Általában megadott keretek között minden eszközt és módot megragadna, hogy kitűzött tudományos és nemzeti céljait elérje.

E két intézmény ilyen keretben szilárd bázisa volna a jövőnek. Megvalósításához az erdélyi magyarság életérdekei fűződnek.

* Forrás: Teleki László Alapítvány Könyvtára. Ms. 2284.

Tájékoztató irodalom: Antal Árpád: *György Lajos életműve*. EME, Kolozsvár 1992.

¹ Dr. György Lajos: Az erdélyi magyarság szellemi élete. In: Irodalomtörténeti füzetek. Budapest 1926. 12. sz.; illetve Budapesti Szemle. 1926. október-november.

² Dr. György Lajos: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája.

³ 1919-1924. Kolozsvár-Budapest 1926. - György Lajos: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája 1925. év. Kolozsvár 1927.

⁴ Dr. Magyary Zoltán: A magyar tudomány nemzetközi helyzete. In: Budapesti Szemle. 1926. február.

⁵ Dr. Nagy Miklós: Erdély jövője. In: Budapesti Szemle. 1926. december.

⁶ Kornis Gyula: Az elszakított magyarság közoktatásügye. Budapest 1927.

- [Berényi Dénes: Az erdélyi magánegyetem kérdéséhez](#)
- [Biró A. Zoltán: Romániai magyar magánegyetem, székelyföldi szemszögből](#)
- [Hollanda Dénes: Hozzászólás Tonk Sándor Romániai magyar magánegyetem című vitaindító írásához](#)
- [Horváth Sándor: Hozzászólás Tonk Sándor, a Sapientia Kuratóriuma elnökének tanulmányához](#)

- Kerekes Jenő: Hozzászólás a romániai magyar egyetemi hálózat kiépítésének kérdéséhez
- Mester Béla: Mi(ke)t értünk ma az "egyetem" szón?
- Péli Gábor: Romániai magyar magánegyetem
- Péntek János: Elvek, tervek és realitások
- Pusztai Kálmán: Vélemény Tonk Sándor írásával kapcsolatban
- Somai József: Válaszúton a függőség vagy függetlenség felé
- Szabó Bálint György: Az erdélyi magyarok 21. századi felsőfokú oktatásának alapelveiről a Transylvania Trust Alapítvány értelmezésében
- Veress Károly: Egy egyetemkonceptió az illúzió és a valóság között
- Vofkori László: Hozzászólás az Erdélyi Magyar Magánegyetem ügyéhez
- Wanek Ferenc: Gondolatok a Romániai magyar magánegyetemről, Tonk Sándor vitaindító írása kapcsán
- Kurdi Krisztina - Ring Éva: Kisebbségi felsőoktatási modellek az Európai Unióban és az Erdélyi Magyar Magánegyetem
- Székely István: Értelmezési keret az erdélyi magyar egyetem kérdéséhez, különös tekintettel annak demográfiai összetevőire
- György Lajos: A magyar tudományosság és a magyar tanárképzés 1927. évi helyzete és jövő feladatai Erdélyben
- Tanulmányi bizottság Kolozsvárott
- A Sapientia Alapítvány Kuratóriumának Nyilatkozata az Erdélyi Magyar Magánegyetem létrehozásáról
- A Sapientia Alapítvány pályázati felhívása
- A kolozsvári székhelyű Sapientia Alapítvány Kuratóriumának közleménye
- Vetési László: Szórványstratégia - nemzetstratégia
- Dan Oprescu: A nemzeti kisebbségek 1999-ben
- Győri Szabó Róbert: A nemzeti kisebbségek oktatási rendszerei Lengyelországban
- Baranyi László: Magyar rádiós közszolgálat Romániában
- Kósa András László: Új biztonságpolitika az Európai Unióban. Meghatározó lesz-e a Nyugat-európai Unió?
- Mester Béla: Kisebbségi identitás a hálózottság korában
- Zakota Zoltán: Centralizáció és provizorátus
- Gerencsér Balázs - Juhász Albin: A kárpát-medencei magyar autonómiák lehetősége az ezredfordulón
- Hunyadi Attila: Romániai magyar gazdaságpolitika 1918-1940
- Zsigmond Csilla Dalma: Ökológiai katasztrófa vagy véletlen baleset? A ciánszennyeződés romániai sajtóvisszhangja
- A nemzetiségi irodalom válogatott bibliográfiája 1988 (folytatás)
- A magyar politikatudomány válogatott bibliográfiája 1999. harmadik negyedév

(c) Jakabffy Elemér Alapítvány, Media Index Egyesület 1999-2004
Impresszum | Médiaajánlat | Adatvédelmi záradék